

11.10.2016

Työaikapankkia koskevat ohjeet

1 Työaikapankkijärjestelmän tavoitteet

Työaikapankkijärjestelmä on osa joustavien työaikojen ja työaikajärjestelmien valikoimaa, jolla pyritään edistämään toiminnan tarkoituksenmukaista järjestämistä, tuottavuutta, kilpailukykyä sekä henkilöstön työaikatoiveiden huomioonottamista kuten työn ja perhe-elämän/vapaa-ajan yhteensovittamista, mikä lisää työviihtyvyyttä ja -hyvinvointia.

2 Mikä on työaikapankki?

Työaikapankilla tarkoitetaan kunnissa ja kuntayhtymissä käyttöönotettavia vapaaehtoisuuteen perustuvia työ- ja vapaa-ajan yhteensovitusjärjestelyjä, joilla vapaa-ajaksi muutettuja rahamääräisiä etuuksia voidaan paikallisesti sopimalla säästää sekä yhdistää toisiinsa pitemmällä aikavälillä kunnan/kuntayhtymän toiminnot ja henkilöstötilanne huomioon ottaen. Työaikapankkiin voidaan liittää myös mahdollisuus lainata työaikaa, jos tämä katsotaan paikallisesti tarkoituksenmukaiseksi.

3 Työaikapankin käyttöönotto

Työaikapankin käyttöönotosta ja työaikapankin sisällöstä on määräys virka- ja työehtosopimuksissa. KVTES:n III luvun 32 § ja TTES:n 9 § 5 momentin mukaan työaikapankki perustuu työaikakorvausten säästämiseen.

Työaikapankin käyttöönotto edellyttää KVTES:n ja TTES:n mukaan paikallisen virka- ja työehtosopimuksen solmimista. Kussakin kunnassa ja kuntayhtymässä sovitaan millä ehdoilla työaikapankki mahdollisesti otetaan käyttöön. Työaikapankin ehdot on kirjattava. Työaikapankkijärjestelyt edellyttävät useimmiten valtakunnallisten virka- ja työehtosopimusten määräyksistä poikkeamista ainakin joiltain osin, joten työaikapankkisopimuksessa tulee olla näitä asioita koskevat määräykset (ks. kohta 4.4).

4 Paikallinen työaikapankkisopimus

Työaikapankkia koskevaan paikalliseen sopimukseen tulee kirjata mm. soveltamisala (henkilöpiiri), osatekijät, joita voidaan säästää, enimmäismäärät, vapaan pitäminen tai korvaaminen rahana, pankin lakkauttaminen jne.

Työaikapankkisopimusta tehtäessä on suositeltavaa määritellä kerryttämiskakson enimmäispituus, enimmäismäärät sekä milloin kertyneet vapaat on viimeistään pidettävä.

Työaikapankkijärjestelmän käyttöönotto tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että työaikapankkiin liittyneen henkilöstön työaikakorvaukset annetaan vapaa-aikakorvauksina. Työaikapankkisopimusta tehtäessä tätä periaatetta voidaan tarvittaessa rajoittaa siten, että työnantaja voi päättää esimerkiksi tiettyjen työaikakorvausten antamisesta rahakorvauksena.

11.10.2016

4.1 Henkilöpiiri

Paikallisessa työaikapankkia koskevassa sopimuksessa tulee määritellä sopimuksen piirissä oleva henkilöstö. Järjestely voi koskea koko kunnan tai kuntayhtymän henkilöstöä tai vain osaa henkilöstöstä. Mikäli on tarpeellista rajata joku henkilöstöryhmä järjestelmän ulkopuolelle, sen tulee perustua toiminnallisiin, työn luonteeseen tai muihin vastaaviin syihin, jotka eivät aseta eri henkilöstöryhmiä perusteettomasti eri asemaan. Työaikapankkijärjestelmä ei sellaisenaan sovellu käytettäväksi esimerkiksi keskeyttömässä kolmivuorotyössä. Työaikapankkijärjestelmät eivät sovellu opetusalan työaikapankkijärjestelmiin.

Paikallisessa sopimuksessa voidaan tarvittaessa ja perustellusta syystä sopia eri henkilöstöryhmien tai tehtävien osalta erilaisista säästettävistä osatekijöistä tai niiden enimmäismääristä.

4.2 Työaikapankkiin liittyminen ja siitä eroaminen

Työaikapankkiin liittyminen perustuu kunkin työntekijän ja viranhaltijan osalta vapaaehtoisuuteen. Paikalliseen sopimukseen kirjataan menettelytavat, joiden mukaan henkilö voi liittyä työaikapankkijärjestelmään ja erota siitä. Työaikapankkijärjestelyjen, palkkahallinnon, työaika- ja viranpidon ym. kannalta on olennaista, että kulloinkin tiedetään täsmällisesti, ketkä ovat järjestelmän piirissä.

Työaikapankkiin liitytään kirjallisesti. Työntekijän/viranhaltijan ilmoituksesta on selkeästi käytävä ilmi, mitä eri osatekijöitä henkilö omalta osaltaan haluaa siirtää pankkiin. Paikallisesti on syytä määritellä työntekijän/viranhaltijan mahdollisuus muuttaa ilmoitustaan siirrettävien erien sisällöstä ja ajankohdasta. Paikallisesti on myös syytä määritellä ajankohta, josta lukien eri osatekijöitä siirretään ilmoituksen saamisen jälkeen työaikapankkiin. Liittymiselle on syytä varata riittävä aika, jotta palkkahallinnolla on mahdollisuus toteuttaa ko. henkilön osalta tarvittavat toimenpiteet.

Myös työaikapankista eroamiseen tai työaikapankin lopettamiseen liittyvät menettelytavat on kirjattava sopimukseen. Kuten työaikapankkiin liittyminen, myös eroaminen tapahtuu kirjallisesti. Työaikapankkia koskevassa paikallisessa sopimuksessa on sovittava ajasta, jonka kuluessa työaikapankkiin kertyneet erät korvataan työntekijälle/viranhaltijalle työaikapankista eroamisen jälkeen. Tarkoituksenmukaista on sopia, että eroamisesta on ilmoitettava työnantajalle riittävän ajoissa, jolloin kertyneet vapaat ehditään antaa tällöinkin vapaa-aikana. Sopivan irtisanomisajan määrittäminen kytkeytyy yleensä siihen, kuinka paljon tunteja työaikapankkiin voi kerryttää ja kuinka monta tuntia yleensä työaikapankin piirissä olevilla on. Paikalliseen sopimukseen voidaan ottaa ehto, että työaikapankkiin kertynyt pankkisaldo voidaan antaa vielä vapaa-aikana ___ kuukautta myöhemmin työaikapankista eroamisen jälkeen.

Työaikapankkiin kertyneen vapaan rahana maksaminen on poikkeuksellista. Nämä tilanteet on verotuksellisista syistä kirjattava työaikapankkiin. Sellaisia tilanteita ovat esim. työ-/virkasuhteen päättyminen tai kun pankki puretaan

11.10.2016

yksittäisen työntekijän/viranhaltijan osalta tai muusta työntekijän/viranhaltijan kanssa sovitusta erityisestä syystä (esim. palkkausperuste muuttuu olennaisesti tai henkilö siirtyy toisen työ-/virkaehtosopimuksen piiriin). Työaikapankkiin kertynyt vapaa maksetaan rahana myös, jos paikallinen työaikapankkia koskeva sopimus irtisanotaan, ellei paikallisessa sopimuksessa ole sovittu korvausten vapaana antamisesta tietyssä määräajassa.

4.3 Työaikakorvaukset

Työaikapankkia koskevassa sopimuksessa on määriteltävä ne osatekijät, jota pankkiin voidaan säästää. Työaikapankkiin voidaan kerätä tyypillisesti eri työaikakorvauksia. Liukuvassa työajassa kertyviä säännöllisen työajan ylityksiä eli ns. +saldoa ei ole tarkoituksenmukaista liittää työaikapankkijärjestelmään.

KVTES:n työaikaluvun mukaan varallaolokorvaus, lisätyökorvaus, ylityökorvaus, sunnuntaityökorvaus, lauantaityökorvaus, aattokorvaus, ilta- ja yötyökorvaus voidaan KVTES:n perusteella antaa vapaa-aikana. Myös lääkärisopimuksen yleisen osan 16 § mukaiset päivystyskorvaukset voidaan antaa vapaa-aikana.

Vuorotyökorvauksen muuttaminen vapaa-ajaksi ja siirtäminen työaikapankkiin edellyttää kirjausta työaikapankkisopimukseen.

TTES:n mukaan sen sijaan ei ole mahdollista antaa em. eria vapaana, joten tästä on sovittava osana työaikapankkisopimusta.

Työaikakorvausten suorittamisajan pidentäminen KVTES:n mukaisista määräajoista vaatii asiasta sopimista työaikapankkisopimuksessa. KVTES III luvun 25 § 5 momentin mukaan nimittäin vapaa-aikakorvaus annetaan tietyssä määräajassa. Tästä periaatteista sovitaan työaikapankkisopimuksessa.

Sopimuksessa on myös sovittava ne ehdot, joiden mukaan eria siirretään työaikapankkiin (määräaikainen/toistaiseksi voimassa oleva ilmoitus, mahdollisuus siirtää vain tietyt eria jne.)

Siltä osin kuin työntekijä/ viranhaltija ei siirrä työaikakorvauseriä työaikapankkiin noudatetaan asianomaisen virka-/ työehtosopimuksen normaaleja määräyksiä korvausten antamisesta (raha/ vapaa) ja niiden määräajoista.

Saamatta jääneestä viikoittaisesta vapaa-ajasta KVTES:n työaikaluvun 26 §:n 3 ja 4 momentin perusteella annettava vapaa-aikakorvaus voidaan siirtää työaikapankkiin. Sen sijaan sellaista järjestelyä, jossa viikoittaista vapaa-aikaa säännönmukaisesti siirretään työaikapankkiin, ei voida pitää työsuojellisesti perusteltuna.

4.4 Työaikapankkikirjanpito

Työaikapankki on aikaperusteinen. Toisin sanoen työaikapankkiin siirrettävät eri osatekijät muutetaan tunneiksi ja minuuteiksi.

11.10.2016

Työaikapankkiin siirtämisessä on myös huomioitava asianmukaisten kirjausten tekeminen työaikakirjanpitoon. Työaikapankkiin siirretyistä eristä on pidettävä työntekijä-/viranhaltijakohtaista kirjanpitoa. Työaikapankkisopimuksessa on myös syytä sopia siitä, miten ja kuinka usein kukin yksittäinen henkilö saa ilmoituksen työaikapankkiin kertyneestä ajasta. Ilmoitus voi olla esim. henkilön palkkalaskelmassa.

Työaikapankkijärjestelmää suunniteltaessa tulee ottaa huomioon järjestelmän vaikutukset talousarvioon, kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sekä mahdolliset muut tilastointitarpeet kirjanpidon yleisten periaatteiden mukaisesti.

4.5 Työaikapankkivapaalla sairastuminen

Työaikapankissa tulee sopia siitä, siirtyvätkö työaikapankkivapaat myöhemmin pidettäväksi, jos henkilö sairastuu ennen työaikapankkivapaata tai työaikapankkivapaan aikana. KVTES III luvun 15 § 4 momentin mukaan ylityön vapaa-aikakorvaus siirtyy tietyin ehdoin sairausloman ajalta. Jollei työaikapankkivapaata sovita siirrettäväksi muissa tilanteissa, ylityöstä johtuva vapaa-aikakorvaus on eriteltävä muista korvauslajeista.

Pankkiin siirretyt osatekijät ovat sinänsä samantarvoisessa asemassa, jollei yllä olevasta muuta johdu.

Lääkärisopimuksen osalta ks. LS yleinen osa 23 § 3 momentti.

4.6 Lääkärisopimuksen mukainen lomarahavapaa työaikapankin osatekijänä

Lääkärien virkaehtosopimuksessa on sovittu mahdollisuudesta vaihtaa lomараha tai sen osa vapaaksi työnantajan ja viranhaltijan välisellä sopimuksella. Lomarahavapaat voidaan siirtää osaksi työaikapankkijärjestelmää sen mukaisine ehtoineen, jos näin sovitaan.

4.7 Vapaan pitäminen

Työaikapankkiin kertyneiden erien vapaana pitämistä koskevista periaatteista on sovittava paikallisessa sopimuksessa.

Lähtökohtana on se, että vapaan ajankohdasta sovitaan työnantajan ja työntekijän/viranhaltijan välillä ottaen huomioon työpaikan toiminnalliset tarpeet sekä henkilön toiveet.

Sopimuksessa tulee määritellä, minkälaisissa jaksoissa vapaata voidaan pitää: yksittäisinä tunteina, kokonaisina päivinä ja vapaan mahdollinen enimmäispituus. Vapaan antaminen tulee huomioida työvuoroluettelon suunnittelussa siten, että pankista vähennettävät tunnit vähentävät vastaavasti tehtävää työaikaa. Lisä- ja ylityörajat eivät kuitenkaan muutu. Mikäli työtä joudutaan kuitenkin teettämään enemmän kuin on suunniteltu, työaikapankista vähennetään vain tosiasiallisesti vapaina pidetyt tunnit.

Työaikapankkiin kertyneiden vapaiden pitäminen ei ole työajaksi luettavaa aikaa eikä vapaalla ole merkitystä lisä- tai ylityötä koskeviin määräyksiin.

11.10.2016

KVTES III luvun 15 § 4 momentin mukaan vapaa-aikakorvauksen määrä ja sijainti tulee eriteltyinä käydä ilmi vahvistetusta työvuoroluettelosta. TTES:ssa työvuoroluetteloon suunniteltu säännöllinen työaika määrittelee ylityörajan, joten työvuoroluettelosta tulee ilmetä vapaaksi annettava aika.

Sen jälkeen kun vapaa-aikakorvaus on siirretty työaikapankkiin, työnantaja ei voi yksipuolisesti määrätä vapaan pitämisen ajankohtaa.

Työaikapankkiin säästetyt erät eivät KVTES:n IV luvun eivätkä TTES:n 49 §:n mukaan ole työssäolon veroista aikaa vuosilomaan oikeuttavia loma-määräytymiskausia laskettaessa. Tästä syystä sopijaosapuolet suosittelevat, että työaikapankkiin säästettyjä vapaita annettaessa vapaata annetaan siten, ettei niiden pitäminen vähennä työntekijän/viranhaltijan vuosilomaoikeutta. Toisin sanoen vapaat annetaan sellaisissa jaksoissa, että kaikissa kalenterikuukausissa on vähintään 35 tuntia työtä tai työssäolonveroista aikaa (esim. vuosilomaa).

Työaikapankkiin kertyneen vapaan ajalta maksetaan vapaan pitämisen ajankohdan mukainen varsinainen palkka. TTES:in mukaan palkallisilta työstä vapautusajoilta maksettava palkka määräytyy lähtökohtaisesti keskituntiansion mukaisesti. Koska keskituntiansion käyttäminen saattaa johtaa vääristyneeseen palkkatasoon, on perusteltua sopia esimerkiksi siitä, että vapaiden ajalta maksettavana palkkana käytetään ns. kausipalkkaa.

Todettakoon, että henkilö ei voi olla samanaikaisesti lomautettuna ja työaikapankkivapaalla.

4.8 Työttömyysturvaetuudet

Työttömyysturvalaissa on määräykset siitä, miten työaikapankkiin säästettyä ja sieltä nostettuja etuuksia käsitellään työssäoloehdotta määriteltäessä. Lisäksi laissa on täsmennetty sitä, kuinka ko. pankin ansioita käsitellään työttömyyspäivärahan perusteena olevia ansioita laskettaessa (ns. soviteltu työttömyysetuus). Näissä tilanteissa työntekijän/viranhaltijan on syytä olla yhteydessä työttömyyskassansa.

4.9 Muita työ-/ ja virkaehtosopimusten mukaisia työajasta sopimisen mahdollisuuksia

Joustavien työaikojen käyttöön on virka- ja työehtosopimusten määräysten perusteella työaikapankin lisäksi myös muita määräyksiä. Kunnallisen yleisen virka- ja työehtosopimuksen (KVTES) III luvun 3 §:n perusteella säännöllinen työaika on mahdollista järjestää sopimusmääräyksistä poikkeavasti ja ottaa käyttöön enintään vuoden tasoittumisjakso. Vastaava määräys on kunnallisen tuntipalkkaisen henkilöstön työehtosopimuksen (TTES) 9 §:n 4 momentissa. Vuosiloman säästämistä koskevat määräykset puolestaan mahdollistavat pidemmänkin yhtäjaksoisen vapaan keräämisen.